

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ПЕРЕВАГИ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ

Плотнікова М. Ф., к.е. н. доцент

Постановка проблеми. Системні зрушення в структурі населення на користь зростання чисельності міських жителів України спричиняє зростання споживання енергетичних і матеріальних ресурсів, супроводжуються динамічними змінами у сферах енерго-, водо- та газопостачання, гігієні, санітарії, освіти та охороні здоров'я та інших [1], аналогічні тенденції складаються й щодо інших споживчих ресурсів. Останнє є причинами соціального напруження. Вирішення нагальних проблем скорочення виробництва відходів є пріоритетним напрямом як окремих галузевих дослідників, так і всієї світової спільноти, що відмічено на щорічні сесії Економічної і Соціальної Ради ООН в Женеві. Відтік населення (переважно молоді) у міста супроводжується появою проблем забезпечення житлом, в той же час саме міста є джерелами найбільшої кількості відходів. Великі міста споживають значно більше води, їжі й палива й викидають в атмосферу велику кількість газоподібних, рідких та твердих відходів. Скупчення великої кількості

людей на невеликій площі справляє значний тиск на земну кору, викликаючи зміщення її шарів, мікро землетруси. Втручання людей в природні процеси сприяє зрушенням у режимах ґрунтових та поверхневих вод, структурі ґрунту, зміні мікроклімату [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній економічній науці питанням вирішення соціально-економічних проблем сільських територій, формуванню нових умов господарювання, розвитку органічного виробництва й відродженню окремих сфер та галузей агропромислового сектору присвячені роботи В.Г. Андрійчука, О.М. Бородіної, В.Л. Валентинова, Т.О. Зінчук, М.В. Зубця, Н.О. Куровської, Н.М. Куцмус, М.М. Лук'янової, А.С. Малиновського, В.М. Микитюка, Н.М. Міщенко, О.М. Могильного, М.К. Орлатого, О.Л. Попової, І.В. Прокопи, О.В. Риковської, В.П. Рябокона, П.Т. Саблука, О.В. Скидан, О.М. Шпичака, В.В. Юрчишина, В.Д. Ярового, О.М. Яценко та інших. Проблеми інвестиційного розвитку агропромислового сектору аналізують у своїх працях І.О. Бланк, П.І. Гайдуцький, М.І. Кісіль, М.Ю. Коденська, Г.В. Козаченко, О.В. Кристальний, Т.В. Майорова, М.Й. Малік, А.С. Музиченко, В.С. Уланчук, В.Г. Федоренко, А.В. Череп та інші. Враховуючи недостатню теоретичну розробку зазначеної проблеми та відсутність організаційно-економічних умов формування сільських територій на засадах органічного виробництва та синергетичного розвитку обрано тему дисертаційного дослідження.

Постановка завдання. *Мета дослідження* – вивчення та обґрунтування теоретико-методологічних підходів в управлінні інвестиційно-інноваційними процесами в межах сільських територій. *Об'єктом дослідження* є інвестиційно-інноваційні процеси економічних суб'єктів господарської діяльності. *Предметом дослідження* є теоретична база та методологія синергетичного підходу в управлінні економічними процесами і системами. Теоретичною базою дослідження є формальна теорія економічних систем, яка відображає застосування системного підходу до моделювання економічних об'єктів.

Методика дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження стали роботи вітчизняних і закордонних учених в галузі управління сільським розвитком і теорії регіоналістики, законодавчі акти, урядові рішення й постанови, галузеві методичні рекомендації (проведено аналіз сучасних підходів, методів і технологій управління територіями, дана оцінка їх ефективності), системний аналіз та загальна теорія систем (розроблено концепцію моделювання процесами регіонального розвитку), економіко-математичне моделювання й економічна динаміка (досліджено за допомогою моделей економічної динаміки умови ефективного й стійкого сільського розвитку залежно від факторів виробництва, запропоновано моделі оптимізації процесів сільського розвитку).

Результати дослідження. Виробництво у специфічних природно-кліматичних умовах здійснюється на фоні низького рівня інвестиційної активності на територіях сільських населених пунктів та суміжних секторів економіки, фізичного та морального старіння інфраструктури, втратами матеріальних та людських ресурсів. Посилення соціальної напруженості залишає потенціал сектору нереалізованим. Продовження економічного спаду в аграрному секторі супроводжується процесами зменшення частки банківського кредитування у ВВП, державних капіталовкладень, надходжень від податків, накопичення внутрішнього та зовнішнього боргу, збільшення обсягів неплатежів, рівня тіньової економіки, прихованого безробіття, неможливістю держави виконувати свої соціальні зобов'язання, відсутністю ефективних процедур захисту прав власника, слабкою дисципліною виконання законодавчих актів, що спонукають до виходу з наявної ситуації. Недостатньо вирішеними залишаються питання надання послуг у сфері охорони здоров'я, освіти та дозвілля. Недостатній рівень фінансування формує традиційно складні умови розбудови закладів соціальної інфраструктури та культурно-дозвільного комплексу.

Необхідність ефективного управління водними, повітряними, земельними та іншими ресурсами як результат багатofункціонального розвитку територій полегшує тиск на сільське господарство, сприяє модернізації й поліпшенню умов праці. Монофункціональність сільських територій також обмежує можливості акумуляції

інвестиційних ресурсів у сільській економіці. Переорієнтація економічної діяльності у сфери туризму, енергетики, побутових, інформаційних та інших послуг дозволяє знизити негативні наслідки практичної обмеженості координації складових соціально-економічного механізму адміністративного управління та недостатню спроможність органів місцевого самоврядування до стратегічно-програмного акумулювання синергетичного ефекту інвестиційного процесу. Диверсифікація економіки сприяє поверненню міських жителів на сільські території та одночасно стимулює потреби у розбудові соціальної інфраструктури і сфери послуг, створює можливості додаткових заробітків для селян, знижує рівень міграції з сіл, в тому числі й за кордон.

Зважаючи на зазначені проблеми, пріоритетами розвитку сільських територій є органічне виробництво, розвиток «зеленої економіки», відновлення традиційного сільського господарства з метою сталого розвитку й як важливого джерела доходів місцевого населення. Активізуючими факторами розвитку мають стати запровадження сертифікації й розширення ринків її збуту, в тому числі за рахунок популяризації регіональної та власної товарних торгових марок, забезпечення доступу сімейним підприємствам до фінансових послуг та місцевих ресурсів. Надання переваги невеликим (до 10 га) землеволодінням дозволить створити передумови для збереження біологічного різноманіття, досягнути більш високої якості та чистоти продукції. Факторами проведення структурної перебудови економіки покликані стати активізація власних капіталовкладень переважної частини населення шляхом забезпечення роботи територіальної громади й посилення контролю за її активами в межах сільських територій.

Розвиток сільських регіонів має забезпечуватися заходами підвищення можливостей й розкриття потенціалу окремих територій й осіб, що на них проживають, на засадах природоохоронної екологічної культури за активної участі держави в контексті формулювання принципів раціонального природокористування, дотримання вимог законодавства. Багатофункціональний підхід з позицій управління соціо-екологічною та економічними складовими розвитку сільської території є умовою забезпечення внутрішнього попиту, підвищення продуктивності праці, зайнятості сільського населення, вирішення питань національної продовольчої та економічної безпеки, підвищення ефективності міжнародних обмінів.

Враховуючи специфіку вітчизняного аграрного сектору слід відмітити тенденцію до активізації ролі елементів інфраструктури аграрного ринку та наслідки їх діяльності на суб'єкти господарювання. Останнє особливо яскраво проявляється на регіональному рівні. Водночас вітчизняні товаровиробники знаходяться на етапі становлення та набуття нових якостей й властивостей, діють недостатньо злагоджено, що часто не дозволяє використовувати їх потенціал щодо умов системного розвитку. Вихідними передумовами, пов'язаними з обґрунтуванням інноваційно-інвестиційних рішень щодо включення в портфель конкретних інструментів є: тип і основні параметри формованого набору інноваційно-інвестиційних стратегій; загальний обсяг капіталу, спрямованого підприємством на формування портфеля; обсяг пропозиції існуючих на ринку інструментів інвестування, які повністю відповідають найважливішим параметрам обраного типу портфеля (за сформованим в результаті їх оцінки переліком); конкретні значення показників рівня прибутковості, рівня ризику і коефіцієнта кореляції, включених до переліку окремих видів інструментів інвестування.

Формування продовольчої безпеки – провідна мета економічної політики будь-якої країни, тому розвиток вітчизняного сільського господарства є сферою постійного інтересу уряду та парламенту. Відсутність системного підходу у формуванні національної аграрної політики та недостатній рівень урегульованості міжгалузевих обмінів є причиною недостатньої забезпеченості переробних підприємств сировиною й низької ефективності господарювання аграрних формувань (табл. 1).

**Ефективність виробничої діяльності
сільськогосподарських підприємств України**

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Вартість валової продукції у розрахунку на:				
100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн	475,7	468,7	562,3	536,8
одного середньорічного працюючого, тис. грн	316,6	327,6	416,6	440,0
100 грн основних фондів, грн	332,4	296,7	336,0	256,8
100 грн оборотних засобів, грн	272,2	235,2	232,6	159,4
Чистий прибуток у розрахунку на:				
100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн	18,2	41,6	61,1	65,0
одного середньорічного працюючого, тис. грн	12,1	29,0	45,2	53,3
100 грн основних фондів, грн	12,7	26,3	36,5	31,1
100 грн оборотних засобів, грн	10,4	20,9	25,3	19,3
Фондомісткість, коп.	30,1	33,7	29,8	38,9
Фондоозброєність, тис. грн/чол.	95,3	110,4	124,0	171,4
Фондозабезпеченість, грн/га	1431,3	1579,8	1673,7	2090,5
Рентабельність, %	14,7	23,2	23,6	21,4

Джерело: сформовано за даними Держкомстату України [4, 5].

Потреба формування інвестиційної політики на основі стратегічних цілей узгоджених з поточною діяльністю, що супроводжується мінливими зовнішніми факторами визначають напрям розвитку агропромислового сектора. Інвестиційна привабливість аграрного сектора обумовлена як стратегією та рівнем менеджменту окремих суб'єктів ринкових відносин, готовністю власників, так фінансовим станом й результатами господарювання (табл. 2). Негативна динаміка щодо зниження рівня доходності, скорочення обсягів аграрного виробництва та значної частки домогосподарств у структурі валової продукції галузі. В той же час порівняно однакові умови функціонування суб'єктів аграрного сектора економіки з позицій прийняття й реалізації управлінських рішень встановлено як другорядні внутрішні чинники формування інвестиційної привабливості учасників ринкових процесів, а на перше місце виступили зовнішні. Основними факторами, що впливають на вибір інвесторів, визначено місцезнаходження об'єкта інвестування, ступінь врегулювання відносин в межах вітчизняного та міжнародного права, наявність конкурентів як збоку інвесторів, так і альтернативних об'єктів інвестування, а також загальна оцінка економічної ситуації в країні.

Факторами, пов'язаними з можливістю знецінення активів підприємства є ризики, причини та можливі негативні наслідки яких виникають і оцінюються на трьох рівнях – операційному, інноваційному, інвестиційному та фінансовому (рис. 1). Сукупний (господарський або підприємницький) ризик формується як сумарна величина ризиків за всіма видами діяльності, що визначаються впливом багатьох факторів. Операційні ризики як наслідок прорахунків у виробничій сфері, постачальницькій та збутовій політиці можуть бути нейтралізовані за рахунок оптимізації грошових та матеріальних потоків підприємства методами логістичного аналізу та економіко-математичного моделювання. Інвестиційний ризик, що виникає під час фінансового чи інноваційного інвестування та/або пов'язані з проектною діяльністю суб'єкта господарювання оцінюється під час експортного аналізу основних видів діяльності підприємства, можливих напрямках диверсифікації, обсягів виробництва, продажу, витрат і прибутку та тенденцій зміни цих показників у часі, за різних рівнів виробництва і менеджменту підприємства, його

репутації; розрахунку основних фінансових коефіцієнтів і формулювання висновку про фінансовий стан суб'єкта господарювання.

Таблиця 2

Виробництво аграрної продукції в Україні

Продукція	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.
Виробництво продукції сільського господарства України у постійних цінах 2010 р. – всього, млрд. грн.	197,9	194,9	233,7	223,1
в тому числі продукція рослинництва	129,9	124,6	162,4	149,1
з неї: зернові культури	49,1	41,6	60,5	60,3
технічні культури	29,8	33,0	41,5	41,5
картопля, овочі та баштанні	39,0	38,0	46,9	46,9
плодоягідні та виноград	6,6	6,9	7,8	7,9
продукція тваринництва	68,0	70,3	71,3	74,0
з неї: худоба та птиця	28,9	31,2	31,6	33,1
молоко	29,0	28,5	28,2	29,0
яйця	7,3	7,9	8,7	8,9
Частка господарств населення у виробництві продукції сільського господарства, %	51,4	51,7	48,2	47,2
в тому числі продукція рослинництва	45,1	46,4	43,3	43,1
з неї: зернові культури	22,1	24,2	22,1	25,0
технічні культури	13,9	12,7	12,2	11,2
картопля, овочі та баштанні	97,4	97,4	96,9	96,9
плодоягідні та виноград	86,6	88,1	84,3	84,0
продукція тваринництва	63,3	61,2	59,4	57,4
з неї: худоба та птиця	46,1	44,9	43,3	42,0
молоко	80,7	80,3	79,7	78,4
яйця	41,8	39,9	37,2	38,5

Джерело: сформовано за даними Держкомстату України [4, 5].

Оптимізація роботи інвестора, як правило, досягається наданням йому відповідного рівня дивідендів, забезпеченням періодичності виплат, правом голосу при вирішенні найважливіших питань стратегії розвитку підприємства тощо. У широкому розумінні фінансові ризики найчастіше пов'язують з операційними, інноваційно-інвестиційними ризиками та ризиками структури капіталу; у вузькому з ризиками, джерелом яких є фінансова та/або інноваційна діяльність, в результаті якої змінюються склад та структура капіталу (пасивів). Таким чином, фінансові та інноваційні ризики належать до групи спекулятивних ризиків, в результаті реалізації яких можуть бути як втрати, так і виграш. На практиці вказані ризики тісно переплітаються і представляють собою складний комплекс причинно-наслідкових зв'язків.

Зростання ступеня впливу ризиків на результативність інвестиційної діяльності і в цілому на результати виробничо-господарської діяльності підприємства пов'язане зі швидкою зміною економічної ситуації і кон'юнктури національного ринку, розширенням сфери суспільних відносин підприємства, появою нових технологій інвестування та іншими факторами. Ризики інвестування в сільському господарстві мають об'єктивну природу через невизначеність зовнішнього середовища щодо підприємства. Зовнішнє середовище містить в собі об'єктивні економічні, соціальні і політичні умови, за наявності яких здійснює свою діяльність і до динаміки змін підприємства, до яких воно змушене пристосовуватись.

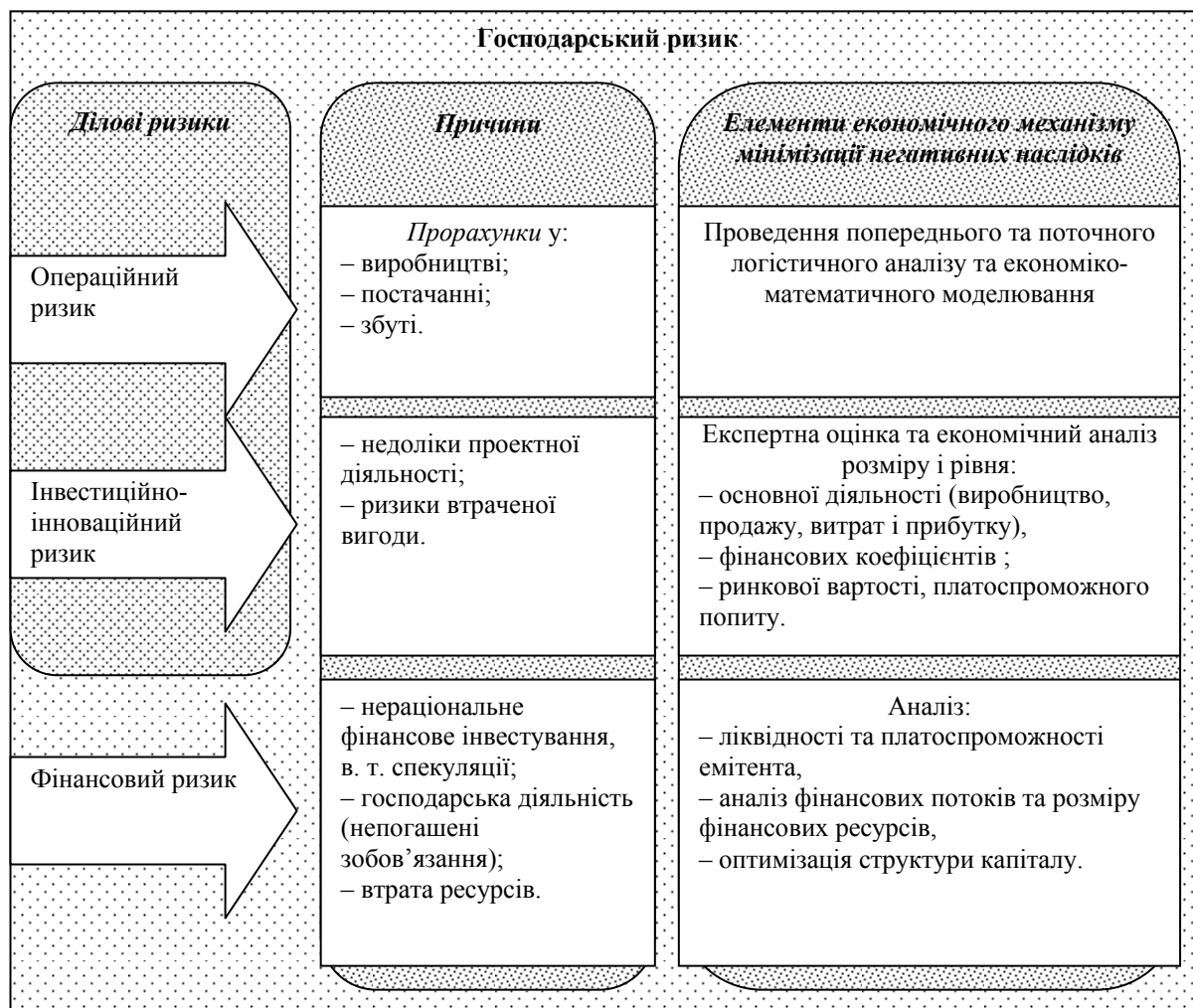

Рис. 1. Ризики й оцінка результативності інвестиційних процесів.

Джерело: власні дослідження.

Пріоритетом розвитку національної економіки згідно Програми розвитку інвестиційної і інноваційної діяльності в Україні є забезпечення конкурентних переваг на інноваційній основі. Вирішальною умовою результативності інвестиційних процесів в аграрному секторі є формування інвестиційної привабливості сектора економіки і доступність інвестиційних ресурсів для об'єктів інвестування. Оцінка інвестиційних процесів у системі взаємодії інвестора і суб'єктів господарювання може бути представлена наступним чином:

1) у разі відсутності взаємозв'язків, наприклад приріст виробництва пропорційний вкладеним ресурсам, коли останні необмежені, а інвестор зацікавлений в суміжній сфері діяльності:

$$\begin{cases} \frac{dx}{dt} = \alpha x, \\ \frac{dy}{dt} = \beta y. \end{cases} \quad (1),$$

де x , y – відповідно величина обсягів виробництва і застосовного ресурсу; α , β – відповідно коефіцієнти приросту обсягів виробництва і споживаних ресурсів; t – часова складова функції.

2) у разі кооперативної синергетичної взаємодії інвестора та об'єкта інвестицій:

$$\begin{cases} \frac{dx}{dt} = \alpha y, \\ \frac{dy}{dt} = \beta x. \end{cases} \quad (2),$$

Графічна модель описаної ситуації представлена на рис. 2 (а, б).

У разі формування інвестиційних пріоритетів в альтернативному секторі / регіоні економіки чи конкурентному по відношенні до досліджуваного суб'єкті господарювання формується третя модель інвестиційних процесів:

3) модель попиту на фактори виробництва в умовах відсутності конкуренції

$$\begin{cases} \frac{dx}{dt} = \alpha y, \\ \frac{dy}{dt} = -\beta x. \end{cases} \quad (3),$$

де x – обсяги виробництва, y – попит на фактори виробництва.

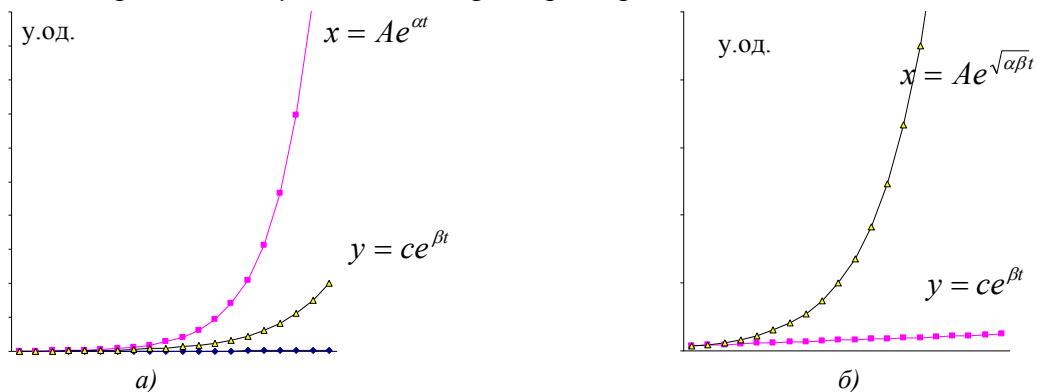

Рис. 2. Динаміка обсягів виробництва та споживаних ресурсів

а) при необмеженому надходженні ресурсів, б) при синергетичній взаємодії
Джерело: власні дослідження.

Вирішуючи систему рівнянь шляхом пошуку першої похідної отримаємо такий вираз:

$$\begin{cases} \dot{x} = \alpha y, \\ \dot{y} = -\beta x. \end{cases} \Rightarrow \ddot{x} = \alpha \dot{y} \Rightarrow \ddot{x} + \alpha\beta x = 0$$

Враховуючи циклічність технологій в аграрному секторі модель виробництва може бути описана таким чином :

$$x = A \sin(\sqrt{\alpha\beta}t + \varphi) + C$$

де φ – масштаб виробництва, C – мінімальний рівень виробництва.

В умовах конкуренції як між споживачами факторів виробництва, так і між інвесторами модель пропозиції на інвестиційні ресурси може бути представлена наступним чином:

$$\begin{cases} \frac{dx}{dt} = \alpha y + \gamma x, \\ \frac{dy}{dt} = -\beta x. \end{cases} \Rightarrow x = Ae^{kt} \sin(k_1 t_1 + \varphi) \quad (4)$$

Графічна модель представлена на рис. 3. Така система більш стійка до зовнішніх впливів, але характеризується значною амплітудою коливань, що не мають центральної вісі.

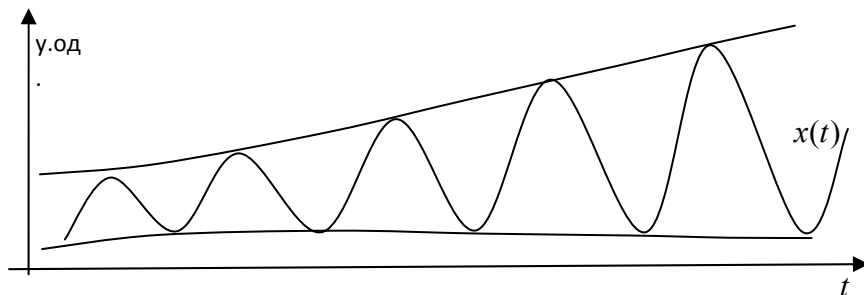

Рис. 3. Динаміка обсягів виробництва в умовах ринкової конкуренції.

Джерело: власні дослідження.

Оцінка і залучення зовнішніх ресурсів веде до підвищення продуктивності праці, збільшення обсягів виробництва та нарощуванню потенціалу суб'єктів господарювання, розкриваючи нові можливості для набуття конкурентних переваг на перспективу.

Економічна модель інноваційного процесу являє собою спрощене уявлення про зв'язки, які прийнято до уваги під час вивчення для розуміння економічного явища. Дослідженням доведено, що виробничий процес в сільському господарстві України може бути представлений у вигляді виробничої функції Кобба-Дугласа:

$$x = a_0 \cdot L^{\alpha_L} \cdot A^{\alpha_A} \cdot K^{\alpha_K} \cdot V^{\alpha_V}, \quad (5),$$

де x – сукупний обсяг виробництва; L – затрати праці; A – сільськогосподарські угіддя; K – затрати капіталу; V – сукупні змінні витрати; $\alpha_L, \alpha_A, \alpha_K, \alpha_V$ – параметри, що визначають зміну факторів в розрахунку на одиницю часу.

За умови високого рівня конкуренції та поведінки виробників, спрямованої на максимізацію прибутку, еластичність виробництва для визначених груп факторів буде визначатися наступним чином:

$$p \cdot \frac{\partial x}{\partial z_i} = w_i \quad \text{або} \quad \frac{\partial x}{\partial z_i} = \frac{w_i}{p} \quad (6),$$

де p – ринкова ціна продукту; w_i – ринкова ціна фактора.

В разі припущення наявності ефекту масштабу виробництва, частка вартості виробничих факторів в обсязі виробництва сягає одиниці. На основі проведено аналізу функціонування вітчизняного сільського господарства зроблено висновок щодо впливу інноваційного процесу на його розвиток (табл. 3).

Виявлено наявність інноваційної складової розвитку аграрного сектору, яка сприяє скороченню виробничих витрат, зниженню надлишкових витрат й запобіганню технічної неефективності. Проте, на відміну від промисловості, зростання виробництва в сільському господарстві спостерігається значно меншими темпами. Ускладнення суспільно-економічних відносин супроводжується наявним диспаритетом цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, що визначає потребу пошуку альтернативної концепції врегулювання умов міжгалузевого обміну.

Таблиця 3

Визначення норми впливу інноваційного процесу на розвиток аграрного сектору України в середньому у 2006-2012 рр.

Позначення	Найменування показника	Відносна зміна за рік, %	Еластичність виробництва	Вплив на виробництво, %
x	Обсяг виробництва	5,4400	1,0000	5,4400
L	Затрати праці	-0,9683	0,7081	-0,6857
A	Сільськогосподарські угіддя	-0,0568	0,0789	-0,0045
K	Затрати капіталу	1,2600	0,0957	0,1206
V	Змінні витрати	30,9507	0,1172	3,6287
δ	Норма інноваційного процесу			2,3810

Джерело: власні дослідження.

Висновок. Управління інвестиційно-інноваційними процесами в аграрному секторі обумовлено групою факторів. Пріоритетними напрямками оцінювання є систематизація, класифікація і групування існуючих чинників інвестиційно-інноваційної діяльності. Визначальним в управлінні господарськими процесами є моделювання інвестиційної діяльності, зокрема, взаємозв'язків між інвестором та об'єктом інвестування.

Розвиток вітчизняного аграрного сектору засвідчив наявність інноваційної складової у суспільному виробництві, проте нижчі темпи його прояву порівняно з іншими

галузями економіки, зокрема промисловості, зумовлюють потребу подальших досліджень у напрямі врегулювання міжгалузевого балансу.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням і розробкою вдосконаленого механізму взаємодії інвестора та об'єкта інвестиційної діяльності на рівні територіальних утворень.

Використані джерела інформації

1. СНиП II-31-74 — Водоснабжение. Наружные сети и сооружения. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nehudlit.ru/books/detail8250.html>
2. Организация объединенных наций. Экономический и социальный совет. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.un.org/ru/ecosoc/president/corner/index.shtml#mdg>
3. Батуріна Г.М. «Родова садиба» — один з напрямів сталого розвитку сільських територій / Г.М.Батуріна // Агроінком. — 2013. — №4–6. — С. 102–109.
4. Теорія, політика та практика сільського розвитку / [за ред. д.е.н., чл.-кор. НААН О.М. Бородіної та д.е.н., чл.-кор. УААН І.В. Прокопи; НААН України: Ін-т екон. та прогнозув.]. — Н. — 2010.
5. Зінчук Т.О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектора економіки / Т.О. Зінчук. — Житомир: ДВНЗ «Державний агроекологічний університет», 2008. — С. 193–194.
6. Україна у цифрах 2012: статистичний збірник / [за ред. О. Г. Осауленка]. — К.: Державна служба статистики України, 2013. — 251 с.
7. Плотникова М.Ф. Инновационная модель развития сельского хозяйства на основе провайдинга / М.Ф. Плотникова М.Ф., Е.Н. Кашук // Научные труды Академии управления при Президенте Республики Беларусь / учредитель. — Академии управления при Президенте Республики Беларусь. — Вып. 15 (2013). — Минск: Академии управления при Президенте Республики Беларусь, 2013. — Вып. 1 (2001). — Вып. 15: в 2 ч. Ч. 1 Экономика. — 2013. — С. 347–357.
8. Плотнікова М.Ф. Інвестиційна привабливість виробництва аграрної продукції / М.Ф. Плотнікова, Є.І. Ходаківський // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. Випуск 33: у трьох частинах / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технолог. ун-т. — Черкаси: ЧДТУ, 2013. — Частина III. — С. 21–26.
9. Плотникова М.Ф. Управление инвестиционной привлекательностью аграрного сектора / М.Ф. Плотникова, О.Ф. Присяжнюк // Культура народов Причерноморья. — 2013. — №256. — С. 154–157.